

SANT GERVASI
DESAPAREGUT

Jesús Mestre Campi

SANT GERVASI DESAPAREGUT

SANT GERVASI DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2020

Primera reimpressió: novembre del 2022

© dels textos: Jesús Mestre Campi

© del pròleg: Josep Arisa Molas

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Amb la col·laboració:

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Municipal del Districte de Gràcia
Arxiu Municipal del Districte de Sarrià-Sant Gervasi

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Coordinació editorial:

Elisabet M. Nogareda

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

A.T.V. (Ed.) / CE Els Blaus

Fotografia de la portadella:

Autor desconegut / Col·lecció Andreu Valldeperas Ros

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AMDG (Arxiu Municipal del Districte de Gràcia)
AMDSG (Arxiu Municipal del Districte de Sarrià-Sant Gervasi)
CE ELS BLAUS (Centre Excursionista Els Blaus)
AFCEC (Centre Excursionista de Catalunya)
FGC (Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

ISBN 978-84-17432-64-5

DL B B-2232-2020

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Sant Gervasi desaparegut

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Sant Gervasi de Cassoles, entre turons i rieres

Pàg. 12

CAPÍTOL 1

Sant Gervasi de Cassoles

Pàg. 70

CAPÍTOL 2

El Camp de Galvany

Pàg. 128

CAPÍTOL 3

El Farró, el Putxet i Collserola

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

SANT GERVASI DESAPAREGUT

Josep Arisa, veí i coordinador redactor de la revista Coses del Farró

Amb el pas dels anys, Sant Gervasi ha canviat, va canviant. On abans hi havia torres, jardins i camps entre rieres, ara hi ha blocs de pisos, grans avingudes i, aquí i allà, algun espai verd. En molts dels tranquils carrers i places ocupats, fa anys, per familiars comerços de barri, antics artesans, vells cafès o con-corregudes entitats, ara hi ha moderns edificis, empreses o despatxos de serveis, oficines bancàries, supermercats, restaurants, un munt de forns cafeteria i algun *loft*, estudi o habitatge d'algun prestigiós professional.

Els vells veïns –els veïns vells– lògicament han anat desapareixent. Els seus descendents o nousvinguts ocu-

pen ara –reformats– els antics estatges. *Dormen* al barri, però també ens agradaria que *hi fessin vida* i se'n sentissin partícips. *La sang* dels barris, no ho oblidem, és la gent que hi viu o hi treballa, amb els seus problemes, neguits, esforços i il·lusions. Tant de bo aconseguim entre tots que els nostres carrers i places siguin –com sembla que ho eren antigament– uns indrets on, veritablement, valgui la pena de viure i conuiuere!

Algunes entitats, associacions veïnals i de comerciants treballen –com a agents socials– per mantenir les festes majors i algunes de les velles tradicions, tot incorporant-ne de noves, com els diables, els timbalers, les calçotades populars, les jornades de comerç al carrer o les mostres solidàries, entre d'altres. Fan una sèrie d'accions per conservar i posar al dia, en cada barri, aquell vell i tran-

quil «esperit de poble» (de proximitat) i amb el desig de compartir –«fent barri»– una mateixa il·lusió.

Confiem que tots aquests canvis i iniciatives siguin per millorar i que la *modernitat* mantingui i consolidi la personalitat i el caràcter que sempre han tingut els diferents barris de Sant Gervasi (la Bonanova, Galvany, el Farró i el Putxet). De ben segur que llibres com aquest en són un bon referent i hi ajuden.

Conèixer, diuen, és un primer pas per estimar. Reviure –per mitjà de la gran quantitat d'imatges que il·lustren l'obra i els documentats comentaris de Jesús Mestre– la història dels nostres carrers i places, edificis, institucions, tradicions, transports, festes i un munt de coses més de Sant Gervasi és també un bon al·licient per estimar-los. Fins i tot en els casos en què algun edifici, indret o costum ha desaparegut, si n'hem conservat la fotografia, no els hem perdut per sempre.

Felicitem-nos pel retrobament i gaudim de tot el que encara tenim!

Introducció

SANT GERVASI DE CASSOLES, ENTRE TURONS I RIERES

Jesús Mestre Campi, historiador

Els turons i les rieres configuraven el paisatge de Sant Gervasi de Cassoles i propiciaven un poblament dispers, poc estructurat. Aquests relleus també diferencien els barris: el de la Bonanova, entre el turó de Monterols i els contraforts de Collserola, al nord-oest; el del Putxet, entorn del turó del mateix nom al nord-est; el Farró, a la falda del turó, encaixat entre les rieres de Sant Gervasi i Cassoles; i, finalment, Galvany, la zona més planera, al sud. L'abundància d'aigua i de terres fèrtils que proporcionaven els nombrosos torrents i rieres va convertir el terme en un indret habitat des de temps antic. Hi ha restes del neolític, dels ibers, dels romans...

Les primeres referències escrites són de l'edat mitjana, del segle x, i fan esment del turó de Monterols i de senyors feudals vinculats al terme, com el cavaller de Chassoles i la casa dels Montjuïc, nobles influents a la cort barcelonina. O Bellesguard, primer baluard feudal entorn del segle x i, al segle xv, residència de Martí I l'Humà, comte de Barcelona i rei de la Corona d'Aragó. També hi ha documentació que recull les diferències entre les parròquies de Sarrià i dels Sants Gervasi i Protasi, entorn de la qual hi havia el nucli més antic de la vila.

La parròquia reunia un escàs poblament. Segons un cens del 1670, només hi havia uns disset masos o cases senyorials. Però al segle xviii hi ha un augment important de l'activitat econòmica i dels habitants, i Sant Gervasi de

AUTOR DES CONEGUT / Col·lecció ANDREU VALLDEPERAS ROS

TURÓ DEL PUTXET

A la pàgina anterior, vista del turó del Putxet des de la plaça del Doctor Andreu, on hi ha l'estació inferior del funicular del Tibidabo, cap al 1910. En primer pla, la teulada de la Casa Muntades, al final de l'avinguda del Tibidabo. El vessant nord del Putxet ja està molt edificat amb torres d'estiueig.

ESCOMBRIAIRES

En aquesta pàgina, un carro d'escombraries recull la brossa al carrer de Calvet el 1952. Llavors s'estava iniciant la urbanització d'aquest carrer i d'una bona part del barri del Turó Park. La vorera del costat Llobregat, per on passegen dues monges, encara era un descampat sense construccions.

JOAN MIQUEL-QUINTILLA / ARXIU FOTOGRÀFIC JOAN MIQUEL-QUINTILLA

Caselles s'erigeix en consell municipal. Cap al 1833 tenia 379 habitants i setanta cases, i, després d'un fort creixement a la segona meitat del segle XIX, 7.968 habitants el 1889.

De la ciutat jardí a la ciutat compacta

L'arribada del tren de Sarrià el 1863, amb les estacions de Gràcia i Sant Gervasi, i del tramvia el 1878 millora la comunicació de la vila amb la ciutat. El creixement urbanístic de la segona meitat del segle XIX és degut sobretot a barcelonins que establiren casa a Sant Gervasi, generalment per passar-hi l'estiu, però amb el temps també hi fixaren la residència. Aleshores es construïren vil·les i torres per a les classes altes al passeig de la Bonanova, acabat d'obrir, o torretes i cases d'estiueig al Putxet, i cases de veïns per a classes populars al Farró i a Galvany, a prop de la Travessera.

Amb l'agregació a Barcelona el 1897, Sant Gervasi passà a ser un barri residencial de la ciutat. Durant les primeres dècades del segle XX prevalgué el concepte de

ciutat jardí. L'excel·lent condició climàtica i geogràfica de l'indret va potenciar el jardí com un element indispensable de tota casa, jardí que podia contenir un petit hort, arbres fruiters, el safareig, l'estany amb el brollador, la gruta, el temple i les tanques. Cap a la dècada del 1930, la població va augmentar fins a 30.000 persones i es mantingué un urbanisme dispers en petits barris o nuclis de població i grans espais buits entremig.

A partir dels anys quaranta desapareix progressivament la ciutat jardí. Sant Gervasi es transforma sota un urbanisme compacte i dens, i a finals del segle XX arriba a 100.000 habitants. Com a eix central del barri, és fonamental la urbanització del carrer de Balmes entre el 1940 i el 1955, i també la cobertura de les vies del tren de Sarrià, fet que permeté l'aparició de la via Augusta, un eix de comunicació ràpid que travessa el barri d'est a oest. Finalment, durant els anys seixanta, la construcció de la ronda del Mig és una darrera alteració important que consolida un barri compacte.

A. T. V. (ED.) / GEELS BLAIS

CAPÍTOL 1

Sant Gervasi de Cassoles

El municipi de Sant Gervasi de Cassoles, fundat al segle XVIII, s'origina entorn de la parròquia dels Sants Gervasi i Protasi. L'escassa població vivia dispersa en masos o cases senyoriales. L'antic camí de Barcelona, que seguia els carrers d'Alfons XII, de Brusi, d'Atenes i de Sant Gervasi de Cassoles, va ser al segle XIX l'eix vertebrador del municipi, amb un centre comercial i administratiu entre la Bonanova i la plaça de l'Ajuntament.

Al segle XX, després de l'agregació a Barcelona del 1897, s'inicia la urbanització de la major part del que avui és el barri de la Bonanova, primer, amb torres i cases unifamiliars que se situen arreu, algunes com a residències d'estiueig de la burgesia de Barcelona, altres com a habitatge de classes menestrals que cerquen un entorn saludable i natural. Sant Gervasi es converteix en una ciutat jardí. Després, a partir dels anys quaranta, es construeix desmesuradament fins a consolidar un model urbà dens que ha deixat ben poques de les antigues torres com a mostra de la ciutat jardí.

FREDERIC BALLELL MAYMÍ / AFB

PLAÇA DE LA BONANOVA

La plaça de la Bonanova era el principal centre de trobada del municipi de Sant Gervasi de Cassoles, condició que va mantenir en passar a ser un barri de Barcelona després de les agregacions del 1897. A la pàgina del costat, Festa Major de Sant Gervasi, amb castellers, gegants i bandes de música, cap al 1910. La fotografia mostra la part de la plaça amb el carrer Major, avui de Sant Gervasi de Cassoles. En aquesta pàgina, aspecte de la plaça a la sortida de missa de dotze també a la dècada del 1910. Era un moment de trobada de la burgesia del barri i feia que s'hi acumulessin elegants carruatges i luxosos automòbils.

FREDERIC BALLELL MAYMÍ / AFB